

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-73-13>

УДК 336.64

МЕХАНІЗМ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

MECHANISM OF FINANCIAL PROVISION OF THE PROCESS OF REPRODUCTION OF FIXED ASSETS

Єрємін Сергій Анатолійович

аспірант,

Приватний вищий навчальний заклад "Європейський університет"

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-1711-5749>**Yeromin Serhii**

Private Higher Education Establishment "European University"

Стаття є дослідженням основних елементів механізму фінансового забезпечення процесу відтворення основних засобів. Дослідження довело, що переважний характер спрацювання основних засобів обумовлює й переважні методи фінансування відтворення та їх основні інструменти. На основі визначених ключових аспектів фінансового забезпечення процесу відтворення основних засобів було визначено основні фактори, що впливають на фінансове забезпечення, до яких належать: фінансова стійкість підприємства; рівень амортизаційної політики держави; доступність кредитних ресурсів; інвестиційний клімат у країні; технологічний рівень виробництва. Сформований механізм ілюструє застосування основних методів фінансування за умов використання відповідних інструментів, що можуть бути обрані в залежності від цілей фінансування та найбільш відповідних джерел. Крім того, застосування даного механізму дозволить сформувати вихідні умови щодо побудови алгоритму виробу оптимальних джерел фінансування при відтворенні основних засобів.

Ключові слова: основні засоби, відтворення проте і розширене, фінансові джерела, інвестування, ефективність.

The article is a study of the main elements of the mechanism of financial support for the process of reproduction of fixed assets. Based on the existing theoretical provisions on the reproduction of fixed assets and the features of their implementation in the forms: simple and extended, the study assessed the main advantages and disadvantages of alternative methods of financing the reproduction process. Analysis of the forms of reproduction of fixed assets allowed to form the preferred instruments that can be used by the enterprise for financing. The study proved that the predominant nature of the use of fixed assets determines the preferred methods of financing reproduction and their main instruments. However, the study also proved that when developing a financing mechanism, it is proposed to take into account the influence of both external and internal environmental factors. Based on the identified key aspects of the financial support for the process of reproduction of fixed assets, the main factors influencing financial support were identified, which include: financial stability of the enterprise; level of depreciation policy of the state; availability of credit resources; investment climate in the country; technological level of production. The considered advantages and disadvantages of the main sources of financing have proven that the most attractive for financing the reproduction of fixed assets can be considered innovative sources of financing that allow the enterprise to use innovative fintech, open up opportunities for flexibility in choosing financing mechanisms, make it possible to minimize risks when combining alternative sources of financing, but also cause difficulties in interacting with investors under non-traditional schemes. The formed mechanism illustrates the application of the main financing methods under the conditions of using appropriate instruments that can be selected depending on the financing goals and the most appropriate sources. In addition, the use of this mechanism will allow forming the initial conditions for building an algorithm for the product of optimal sources of financing for the reproduction of fixed assets.

Keywords: fixed assets, reproduction and extended, financial sources, investment, efficiency.

Постановка проблеми. Фінансове забезпечення процесу відтворення основних засобів є критично важливим фактором стабільного розвитку підприємств та економіки

загалом. Його актуальність визначається низкою ключових аспектів. Зокрема актуальність обумовлена комплексом економічних, технічних і соціальних факторів. Вирішення

ФІНАНСИ, БАНКІВСКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

цієї проблеми потребує розробки ефективної фінансової політики на рівні підприємств, державної підтримки та залучення інвестицій для модернізації та розширення виробничих потужностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що існують певні дослідження пов'язані із розробкою стратегій відтворення основних фондів підприємства. Зокрема дослідження Танасюк І. М. [4] пов'язує стратегії відтворення основних фондів підприємства з інноваційними розробками, які враховують майбутній попит на продукцію та конкурентоспроможність, що дає змогу визначити пріоритетний напрямок оновлення, а використання альтернатив під час розроблення пропонуваного варіанту дає змогу компанії посилити свої сильні сторони та уникнути слабких. На основі оцінки альтернатив обирається оптимальний варіант стратегії відтворення основних фондів та їх фінансування.

В дослідженні Сафонік Н., Ваташук В. [3] розглянуто особливості підвищення ефективності відтворення та використання основних засобів підприємств. Визначено ключові характеристики основних засобів відповідно до міжнародних та національних стандартів. Досліджено класифікацію основних засобів за рядом ознак, що дозволяє оптимізувати їхню структуру та забезпечити ефективне їх використання.

В дослідженні В. Краєвського [5] основна увага приділяється проблематиці обліку та аудиту відтворення основних фондів підприємств в контексті цифровізації.

Крім того, існує окремий напрям досліджень в царині відтворення основних засобів, де вони висвітлюються з точки зору публічних фінансів, їх ролі у формуванні територіальних та державних бюджетів. Це дослідження таких авторів як О. А. Музика-Стефанчук, Н.Я. Якимчук та В. Письменний, В. Рудан [1].

Ці праці надають глибокий аналіз та практичні рекомендації щодо фінансового забезпечення процесу відтворення основних засобів у різних секторах економіки України.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Існуючі на сучасному етапі наукові праці не приділяють належної уваги механізмам фінансового забезпечення процесу відтворення основних засобів, зокрема не розглядають методи та інструменти в комплексі, що можуть бути застосовані в подібних механізмах.

Мета дослідження – запропонувати механізм фінансового забезпечення процесу від-

творення основних засобів та розглянути його основні елементи в їхній взаємодії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основними ключовими аспектами фінансового забезпечення процесу відтворення основних засобів можна визначити наступні:

1. Високий рівень зносу основних засобів обумовлений тим, що багато підприємств в Україні функціонують на застарілому обладнанні, ступінь фізичного та морального зносу якого в середньому сягає 60-80%. Це знижує продуктивність, підвищує витрати на ремонт і обслуговування та негативно впливає на конкурентоспроможність.

2. Недостатнє фінансування оновлення виробничих фондів. Через обмеженість власних фінансових ресурсів та складний доступ до кредитування більшість підприємств не можуть забезпечити своєчасне оновлення основних засобів. Особливо гостро ця проблема стоїть для малого та середнього бізнесу, який не має достатніх резервів капіталу.

3. Інфляційний тиск та економічна нестабільність. Висока інфляція, коливання валютного курсу та нестабільність фінансової системи України ускладнюють планування довгострокових інвестицій у відтворення основних засобів.

4. Вплив війни та післявоєнна відбудова. Руйнування підприємств, інфраструктури та виробничих потужностей унаслідок війни вимагає значних фінансових ресурсів для їх відновлення. Післявоєнна відбудова економіки передбачає значне збільшення державних інвестицій та залучення міжнародних фінансових джерел.

5. Посилення вимог до енергоефективності та екологічності. Сучасні тенденції вимагають переходу на більш енергоефективні та екологічно безпечні технології, що потребує значних капіталовкладень у модернізацію виробничих потужностей.

6. Необхідність розвитку інноваційних фінансових механізмів. Традиційні джерела фінансування (амортизаційні відрахування, прибуток) уже не покривають потреб у відтворенні основних засобів. Це змушує підприємства шукати альтернативні механізми – лізинг, державно-приватне партнерство, венчурне фінансування тощо [4].

Отже, при розробці механізму фінансування пропонується враховувати вплив як факторів зовнішнього, так і внутрішнього середовища.

Основними факторами, що впливають на фінансове забезпечення є:

- Фінансова стійкість підприємства.
- Рівень амортизаційної політики держави.
- Доступність кредитних ресурсів.
- Інвестиційний клімат у країні.
- Технологічний рівень виробництва.

На першому етапі розробки механізму пропонується розглянути показники, що характеризують стан основних фондів підприємства. До таких показників як правило відносять показники оцінки майнового стану, які дозволяють оцінити питому вагу активної частини основних засобів, коефіцієнт зносу основних засобів, коефіцієнт придатності та оновлення. Дані коефіцієнти дозволяють оцінити структуру та динаміку розвитку основних засобів підприємства, а також визначити їх здатність створювати додаткову вартість за рахунок їх експлуатації. Безумовно на величини даних коефіцієнтів буде впливати й рівень інноваційності даних основних засобів. Для цього за класичного теоретичного підходу використовуються показники інтенсивного та екстенсивного розвитку основних засобів підприємства, що відображають відповідно кількісні та якісні зміни в структурі основних засобів. Відповідно нарощування кількості основних засобів здорожує вартість їх експлуатації, тоді як модернізація основних засобів характеризує їх екстенсивний розвиток та дозволяє отримувати додаткову вартість готової продукції в процесі експлуатації основних засобів. Адже саме висока додаткова вартість забезпечує ефективність процесу відтворення основних засобів [4].

Передумовами інтенсивного та екстенсивного розвитку є характеристики морального та фізичного зносу основних засобів. Фізичний знос характеризує рівень спрацювання основних засобів, який показує їх ремонтпридатність та відповідно визначає обсяги необхідних капіталовкладень для відновлення працеспроможності основних засобів. Моральний знос або моральне старіння показує наскільки існуючі основні засоби технологічно відстають від наявних виробничих технологій та не задовольняють темпам технічного прогресу. Наслідком такого морального зносу має бути або повне інноваційне оновлення основних засобів або їх модернізація. Це відповідно витрати на подібне оновлення або закупівля нових запчастин і комплектуючих, що в свою чергу змінять вартість основних засобів на величину своєї

ціни та ціни з монтажу та налагодження таких основних засобів. Отже, можна відзначити, що сам процес аналізу та оцінки основних засобів є основою для формування механізму фінансування їх відтворення. Така оцінка дає можливість визначити необхідні первинні капіталовкладення для відтворення основних засобів.

Для оцінки ефективності відтворення основних засобів доцільно використовувати існуючі класичні підходи щодо оцінки реальних інвестицій із застосуванням основних показників ефективності інвестиційного аналізу. А от стосовно джерел фінансування підприємство має оцінити всі можливі альтернативні варіанти.

Основними складовими елементами механізму фінансування відтворення основних засобів є: цілі, задачі, методи, інструменти.

Основні цілі фінансового забезпечення відтворення основних засобів наведено на рис. 1.

До основних задач фінансування відтворення основних засобів доцільно віднести:

- Оцінку потреб у відтворенні – визначення рівня фізичного та морального зносу основних засобів.
- Формування фінансової стратегії – вибір оптимальних джерел фінансування відтворення (самофінансування, кредити, лізинг тощо).
- Оптимізація амортизаційної політики – правильний розрахунок та ефективне використання амортизаційних відрахувань.
- Залучення інвестицій – пошук джерел додаткового фінансування, таких як державні гранти, кредити, венчурний капітал.
- Контроль за використанням фінансових ресурсів – оцінка ефективності інвестування коштів у відтворення основних засобів [2].
- Методи фінансування процесу відтворення
 - Самофінансування – використання внутрішніх ресурсів підприємства (амортизація, прибуток, продаж вибулого обладнання).
 - Банківське кредитування – залучення кредитних коштів під певні відсотки для фінансування модернізації.
 - Лізингове фінансування – отримання основних засобів у довгострокову оренду з можливістю викупу.
 - Державне фінансування – субсидії, гранти, інвестиційні програми, державні гарантії для стратегічних підприємств.
 - Інвестування (внутрішнє та зовнішнє) – залучення прямих або портфельних інвестицій у розвиток підприємства.

Оновлення та підтримка основних засобів у працездатному стані	•забезпечення стабільного функціонування підприємства
Забезпечення розширеного відтворення	•нарощування виробничих потужностей та покращення технічного рівня обладнання
Мінімізація фінансових ризиків	•раціональне використання фінансових ресурсів для зниження кредитного навантаження
Оптимізація амортизаційної політики	•ефективне використання амортизаційних відрахувань для оновлення основних засобів
Забезпечення фінансової стійкості підприємства	•збалансування власних і залучених коштів для фінансування капітальних інвестицій

Рис. 1. Класифікація основних цілей фінансового забезпечення відтворення основних засобів

Джерело: сформовано автором на основі [2]

– Капітальні вкладення акціонерів – залучення коштів через випуск акцій або облігацій [2].

Інструменти фінансового забезпечення

– Амортизаційні відрахування – основне джерело фінансування оновлення обладнання.

– Прибуток підприємства – використання нерозподіленого прибутку для капіталоукладень.

– Кредити та позики – залучення фінансових ресурсів банків та інших кредитних установ.

– Лізинг – довгострокова оренда з можливістю викупу основних засобів.

– Інвестиційні програми – залучення зовнішніх інвесторів або участь у державних програмах фінансування.

– Бюджетні дотації та гранти – отримання державної фінансової підтримки для стратегічних секторів економіки.

– Емісія акцій та облігацій – додаткове залучення коштів через фінансові ринки (актуально для акціонерних компаній) [1].

Ефективне фінансове забезпечення процесу відтворення основних засобів – це баланс між власними, залученими та бюджетними коштами. Раціональне використання амортизації, прибутку та зовнішнього фінансування сприяє технологічному розвитку

підприємства та підвищенню його конкурентоспроможності. Підприємство має використовувати оптимальні інструменти та методи, щоб мінімізувати витрати, підвищити ефективність виробництва і забезпечити стабільне зростання.

Фінансове забезпечення процесу відтворення основних засобів охоплює сукупність джерел, методів і інструментів, що використовуються для оновлення, модернізації та розширення виробничих фондів підприємства чи організації.

Усі джерела фінансування відтворення основних засобів можна класифікувати на рис. 2. При цьому найбільш надійними для фінансування є власні кошти. До інших переваг власних коштів можна віднести: їх фінансову незалежність та відсутність боргових зобов'язань. Але їм властиві досить й вагомні недоліки, а саме обмежений обсяг коштів та ймовірність сповільнення розвитку підприємства. Для залучених коштів характерні такі переваги як: швидкість залучення великих сум коштів, що можуть бути використані для прискорення оновлення основних засобів. Проте, дані кошти потребують повернення з відсотками та передбачають ризики залежності від кредиторів.

За умов державного та бюджетного фінансування підприємство отримує доступ до

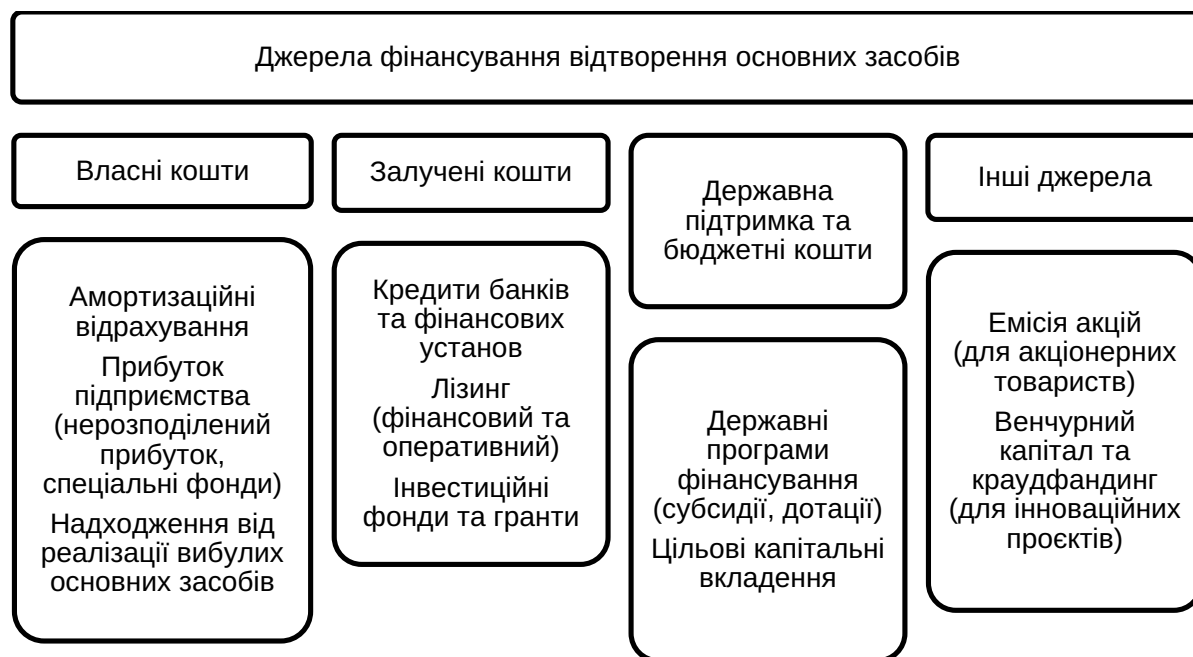

Рис. 2. Класифікація джерел фінансування відтворення основних засобів

Джерело: сформовано автором на основі [2]

фінансових ресурсів, проте доступ до них можливий за умови функціонування підприємства в стратегічно важливій сфері для національної економіки країни, а отримання таких ресурсів передбачає подолання значної кількості бюрократичних обмежень і перешкод.

За умов використання інших альтернативних джерел фінансування підприємство має можливість використання інноваційного фінтеху, відкриває можливості гнучкості у виборі механізмів фінансування, дає можливість мінімізувати ризики при об'єднанні альтернативних джерел фінансування, але викликає й труднощі взаємодії з інвесторами за нетрадиційними схемами.

Таким чином, механізм фінансового забезпечення процесу відтворення основних засобів можна представити на рис. 3.

Представлений механізм ілюструє застосування основних методів фінансування за умов використання відповідних інструментів, що можуть бути обрані в залежності від цілей фінансування та найбільш відповідних джерел. Крім того, застосування даного механізму дозволить сформувати вихідні умови щодо побудови алгоритму виробу оптимальних джерел фінансування при відтворенні основних засобів.

Висновки. На основі існуючих теоретичних положень щодо відтворення основних засобів та особливості їх здійснення за фор-

мами: простою і розширеною, в дослідженні проведено оцінку основних переваг і недоліків альтернативних способів фінансування процесу відтворення. Аналіз форм відтворення основних засобів дозволив сформувати переважні інструменти, що можуть використовуватися підприємством для фінансування. Дослідження довело, що переважний характер спрацювання основних засобів обумовлює й переважні методи фінансування відтворення та їх основні інструменти. Проте, дослідження також довело, що при розробці механізму фінансування пропонується враховувати вплив як факторів зовнішнього, так і внутрішнього середовища.

На основі визначених ключових аспектів фінансового забезпечення процесу відтворення основних засобів було визначено основні фактори, що впливають на фінансове забезпечення, до яких належать: фінансова стійкість підприємства; рівень амортизаційної політики держави; доступність кредитних ресурсів; інвестиційний клімат у країні; технологічний рівень виробництва.

Розглянуті переваги і недоліки основних джерел фінансування довели, що найбільш привабливими для фінансування відтворення основних засобів можна вважати інноваційні джерела фінансування, що дозволяють підприємству використання інноваційного фінтеху, відкриває можливості гнучкості у виборі механізмів фінансування, дає можливість

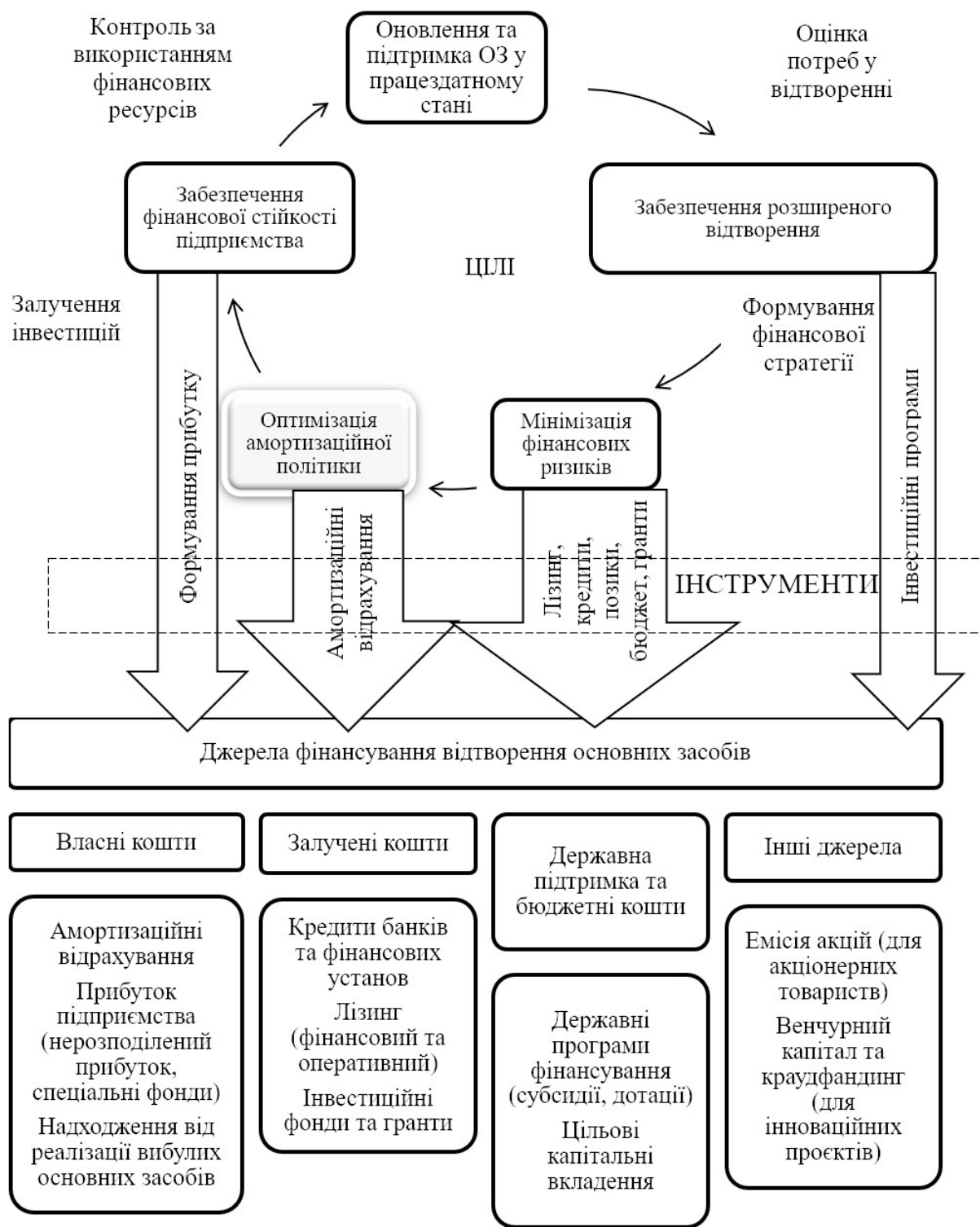

Рис. 3. Механізм фінансового забезпечення процесу відтворення основних засобів

Джерело: сформовано автором на основі [3]

мінімізувати ризики при об'єднанні альтернативних джерел фінансування, але викликає й труднощі взаємодії з інвесторами за нетрадиційними схемами.

Сформований механізм ілюструє застосування основних методів фінансування за умов використання відповідних інструмен-

тів, що можуть бути обрані в залежності від цілей фінансування та найбільш відповідних джерел. Крім того, застосування даного механізму дозволить сформувати вихідні умови щодо побудови алгоритму виробу оптимальних джерел фінансування при відтворенні основних засобів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Письменний В., Рудан В. Методи управління фінансами територіальних громад в умовах російсько-української війни. *Economic Analysis*, Volume 34. No. 3. 2024. С. 351–363.
2. Роздорожний А. М. Вплив євроінтеграції на відтворення економічного потенціалу вітчизняних підприємств: сучасні виклики та можливості. *Economic Synergy*, 2024 (2), 170–191. URL: <https://doi.org/10.53920/ES-2024-2-12>
3. Сафонік, Н., Ватащук, В. Підвищення ефективності відтворення та використання основних засобів підприємств транспортної галузі. *Економіка та суспільство*, 2023 (51). URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2473>
4. Танасюк І. М. Формування стратегії відтворення основних засобів підприємства у сучасних умовах. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2024 (5). С. 129–135.
5. Kraievskiy, V. (2024). Actual issues of reproduction of fixed assets of domestic enterprises. *Економіка розвитку систем*, 6(2), 16–21. <https://doi.org/10.32782/2707-8019/2024-2-3>

REFERENCES:

1. Pysmennyi V., Rudan V. (2024) Methods of managing the finances of territorial communities in the conditions of the Russian-Ukrainian war. *Economic Analysis*, Volume 34. No. 3. P. 351–363.
2. Rozdorozhny A. M. (2024) The impact of European integration on the reproduction of the economic potential of domestic enterprises: modern challenges and opportunities. *Economic Synergy*, (2), pp. 170–191. URL: <https://doi.org/10.53920/ES-2024-2-12>
3. Safonik, N., & Vatashchuk, V. (2023) Increasing the efficiency of reproduction and use of fixed assets of transport enterprises. *Economy and Society*, (51). URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2473>
4. Tanasyuk I. M. (2024) Formation of a strategy for the reproduction of fixed assets of an enterprise in modern conditions. *Scientific Bulletin of the Odessa National Economic University*, 5. pp. 129–135.
5. Kraievskiy, V. (2024). Actual issues of reproduction of fixed assets of domestic enterprises. *Ekonomika rozvytku system*, 6(2), 16–21. <https://doi.org/10.32782/2707-8019/2024-2-3>